

ritual i moral no es té temps d'ésser polític; la premsa i l'energia que escrivien els polemistes religiosos no podien entretenir-se en gentileses ni en fer literatura: els interessava més fer escriptura, com la Bíblia.

L'ANHEL UNIVERSAL DE REFORMA

Servet era un reformador més. Era el tic del temps davant de l'estrall. L'humanisme erasmí no s'havia limitat a una acció cultural com l'humanisme d'Itàlia, sinó que ensems es proposava una obra moral que aparellava amb la cultura. Estengué la seva curiositat no solament els clàssics grecs i llatins, com els italians, sinó que exemplà l'esperit analític pel camp de la Bíblia: havien "retrobat la Bíblia amb la mateixa sorpresa i el mateix entusiasme que els humanistes del Renaixement trobaren a Homer i a Virgili", diu Compayré. Això féu que de la mateixa soca d'on sortí Erasme, i anomenem a Erasme perquè era el més vistent, i ho és encara, arrenquessin dos anhels de reforma religiosa, la catòlica i la protestant.

Tothom demanava la reforma dels costums de la clerecia. La demanaven els pobles, la demanaven els magnats, la demanava la mateixa clerecia baixa i alta, començant pel pontífex, i potser no es relitzava, malgrat sembli paradoxal, perquè ningú s'hi oposava. Els reformadors no tenien contrincant, les forces que d'aquell estat de coses en treien profit i no tenien cap interès en què es modifiqués, només hi oposaven els pes plom de la inèrcia, ja que no ho podien contradir amb raons convincents. Els innovadors no sabien per on començar perquè enlloc, doctrinalment, no es presentava resistència. L'única resistència era la no oposició.

Una raó de pes els apuntalà fins aleshores: l'Església s'havia apoderat del pensament. Tothom, de feia temps, segles, comprenien i protes-

taven de la perversió sacerdotal i de les perversions morals que minaven l'Església. Però l'Església era senyora i mestressa de la Ciència, l'ordenava i estructurava. Mentre no li mancà aquest contrafort la disciplina pogué aguantar-se. Encara que hagués tingut vicis mil vegades més escandalosos hauria persistit mentre agavallés amb monopoli exclusiu la vida intel·lectual. Però en caure l'escolàstica li fallà la base. Els protestaris havien sistematitzat el malestar i li havien donat un ideari apartat de la ciència oficial, òrgan rígid i sever de l'ortodòxia. Malferida l'escolàstica la reforma esdevingué un fet inevitable que determinà en uns, la separació absoluta del papat i en els papistes, propòsit ferm d'esmenar els mals vicis.

EL SOLC DE SERVET A ITALIA

Aquest era l'estat espiritual del món quan Servet estigué a Itàlia on tots els neguits com tots els mals conflüen i s'exaltaven: un desig general de reforma entre els catòlics ortodoxes i una massa exaltada i revoltada en l'Europa central i nòrdica.

Si Servet no inicià segurament aleshores els estudis mèdics és indubtable que contragué amistats adients a la seva vocació teològica. Artigny en les seves memòries dona, àdhuc, a aquestes relacions un to folletinesc i suposa que un grup d'antitrinitaris italians li conferí, a un barbamec de dinou anys, la missió de combatre el dogma de la Trinitat. Les amistats fetes en aquells dies o més tard, els germans Sozini, Gentilis, Alciat, Ochini, Gribaldi, Blandra, Curione, ens serviran després per a sospitar com, barrejades amb les seves elucubracions teològiques, arribaren les seves idees sobre la circulació pulmonar als cercles científics italians, els quals, per tractar-se d'un heretge sacrificat i desaparegut, tingueren cura d'amagar la procedència i callar el nom del descobridor.